

В. Дрьомін,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

ДЕІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК КРИМІНОГЕННИЙ ФАКТОР

У сучасних кримінологічних і соціологічних роботах криміналізацію суспільства пов'язують зі зростанням рівня злочинності й розширенням її впливу на суспільство. Американський соціолог Дж.Ф. Шеллі пише: «Одні соціологи вбачають у злочинності ознаку ослабленого або соціально дезорганізованого суспільства. Інші зауважують, що, як не парадоксально, злочинна поведінка в терпимих розмірах може послужити зміцненню існуючого громадського порядку або влади над ним специфічних груп. Треті розглядають злочинність як засіб для вивчення уявлень членів суспільства про порядок, уявлень, на підставі яких громадяни приймають рішення, що щодня спричиняють порядок або безлад. Нарешті, деякі соціологи розглядають громадський порядок як соціально зумовлений результат конкуренції й конфлікту між різними групами в суспільстві. Таким чином, злочинність створює загрозу інтересам одних груп і підтримує інтереси інших» [1, с. 45].

Як показують наші дослідження, злочинність прагне до самовідтворення, впливаючи на базові державні інститути. Криміналізація суспільства та влади постає як процес злиття злочинного світу й державних інститутів, нездатність держави виконувати свої функціональні обов'язки. Учені характеризують механізм криміналізації суспільства таким чином: «...зрощування ватажків та активних учасників організованих злочинних формувань із представниками законодавчої, виконавчої й судової гілок влади, бізнесу, комерції, засобів масової інформації й культури; нездатність

держави захистити основні конституційні права й інтереси громадян і суспільства; культивування ідей ринку та приватної власності без належного правового забезпечення, не виправдане затягування прийняття основоположних законів, що забезпечують нормальний перехід до ринку, насамперед щодо боротьби з організованою злочинністю й корупцією; зубожіння та правовий нігілізм більшості населення країни; лобювання інтересів окремих груп відповідальними посадовими особами у вузькокорисливих цілях» [2, с. 611–612].

Демонтаж комуністичного режиму в нашій державі супроводжувався не тільки відмовою від вироблених ним репресивних механізмів, а й розвалом і зникненням багатьох регулюючих структур, що виконували «стандартні» державні функції [3]. В.Г. Федотова так охарактеризувала криміногенну ситуацію в Росії: «Головним анархістом у країні стала держава, яка волюнтаристськи грає з фінансовими системами й розпоряджається ними не відповідно до об'єктивних потреб суспільства, а слідуючи цілям збагачення окремих груп» [4].

Професор В.І. Шакун у своїй гострополемічній книзі «Влада і злочинність» наводить конкретні факти, що свідчать про розвал економіки й політичних інститутів в Україні та, як наслідок, криміналізацію органів влади й управління. Зокрема, він робить такий висновок: «... в Україні ми маємо державу, у якій об'єдналися державні бюрократи всіх рівнів, «тіньова номенклатура», лідери тіньового й напівтіньового світу. Саме вони здій-

снюють тотальний контроль за розподілом і перерозподілом власності й економічних ресурсів» [5, с. 202].

Досить різким в оцінках був у свій час Президент України Л.Д. Кучма. На засіданні розширеної Колегії Міністерства внутрішніх справ України 5 серпня 1994 р. Президент України окреслив основні загрози, які виходять, як він висловився, від «п'ятої влади»: «Серед багатьох факторів, що підштовхують процеси саморуйнування економіки українського суспільства, є й такі, які або межують із криміногенною сферою, або мають відверто антизаконний характер. Якщо дати політичну оцінку цьому явищу, то ми повинні визнати: в Україні сформувалася п'ята влада. <...> Ця влада невидима. Проте сьогодні вона найбільш згуртована, володіє реальними важелями впливу на державні органи всіх рівнів, на визначення нашого економічного режиму, правоохоронні інститути, на засоби масової інформації, на формування громадської думки з тих чи інших суспільних питань. <...> Досить сказати, що згідно із соціологічними оцінками майже половина населення вважає, що саме ця влада визначає напрям політико-економічного розвитку України» [6].

Немає підстав не довіряти Президенту України, який мав повну інформацію щодо цього питання. Навіть якщо врахувати, що оцінка кримінальної ситуації в країні була зроблена вищою посадовою особою ще в 1994 р. й не є тотожною сучасному стану злочинності, проте не можна не відзначити змістовну точність зазначених тенденцій криміналізації основних інститутів суспільства. Варто замислитися над тим, чому за такої інформованості й широких повноважень не було вжито рішучих заходів щодо протидії цій небезпечній «п'ятій владі».

Згідно з даними Міжвідомчого науково-дослідного центру при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією та організованою злочинні-

стю при Президентові України, отриманими в 1998 р., ситуація в країні на рубежі століть кардинально не змінилася. Аналітики відзначили збереження реальних загроз із боку «п'ятої влади» конституційному ладу, суверенітету й територіальній цілісності держави, економіці, соціальній структурі суспільства, державним силовим структурам (Збройним Силам України, Службі безпеки України, Міністерству внутрішніх справ України), духовним цінностям і моралі, засобам масової інформації [7].

Через десять років після процитованого вище виступу Л.Д. Кучми на з'їзді суддів України в 2005 р. Президент України В.А. Ющенко відзначив: «Судоустрій в Україні внаслідок розбалансованих дій усіх гілок влади має на сьогодні несистемну процесуальну структуру. Це призводить до суттєвої неузгодженості судових рішень, руйнує єдність судової практики, край негативно впливає на її стадії. На практиці це застосовується для реалізації корупційних схем, «чорного правосуддя» й призводить до парадоксальних випадків, коли суддя місцевого суду однієї юрисдикції зупиняє, скасовує рішення суду іншої юрисдикції або навіть вищого суду іншої юрисдикції. <...> Кримінальна юстиція в Україні й нині є дієвим інструментом обмеження демократії. Її активно використовують у політичних та економічних цілях як на вищому політичному рівні, так і в місцевому масштабі. Обвинувальний ухил отримав значний розвиток, оновлену якість <...> Згідно з висновком міжнародних експертів сучасна кількість обвинувальних вироків в Україні може свідчити про наявність упережденості в діях суддів і нехтування принципом невинуватості» [8].

Становище в цій сфері досі часу фактично не змінилося, а за основними напрямками (рівень корупції, системність управління державою та її інститутами, збалансованість влади) навіть погіршилося.

Існуюча система кримінальної юстиції не відповідає новим суспільним відносинам, які склались в Україні, і не забезпечує належного стану правопорядку, ефективного захисту фізичних і юридичних осіб, суспільства й держави в цілому від небезпечних посягань на соціальні цінності, права й законні інтереси. Попередні численні зміни в структурі й механізмі діяльності органів кримінальної юстиції не мали системного характеру. Вони були переважно спрямовані на задоволення відомчих інтересів і не забезпечили створення оптимальної системи запобігання злочинним діянням, їх виявлення, розслідування й покарання винних осіб.

Масштабне реформування суспільства в пострадянських країнах призвело ще на початку 90-х рр. минулого століття до генералізованої інституціональної кризи. Ми переконані, що штучна деінституціоналізація органів державної влади й управління стала основною метою багатьох псевдореформаторських змін, які фактично були спрямовані на створення сприятливих умов для приватизації, що була охарактеризована як «кримінальна». Більша частина населення незабаром опинилася в декларованому становищі, що не могло не позначитися на кримінальній ситуації в країні. Держава як політичний інститут не впоралася зі своїми функціями, а в основних напрямках своєї діяльності свідомо створювала умови для незаконного збагачення окремих осіб або груп.

Проникнення злочинності у владу та присвоєння їй функцій держави створюють реальні загрози національній безпеці. Державні інститути внаслідок криміналізації втрачають довіру народу, а отже, і свою легітимність. Втрату легітимності ми розглядаємо як одну з важливих ознак деінституціоналізації влади. А.Б. Турсункулов у своєму дисертаційному дослідженні пише про те, що легітимність публічно-правових інститутів є чинником

забезпечення стабільності й інтеграції соціального цілого. Особливе значення цього чинника зростає в періоди інституційних трансформацій. Тому соціальна стабільність і взаємоузгодження забезпечуються саме легітимними інститутами державної влади. Пострадянський простір рясніє системними й інституціональними кризами, які впливають на зниження рівня легітимності публічно-правових інститутів [9, с. 18].

Визнаний фахівець у сфері політичної злочинності й один із засновників російської політичної кримінології професор П.А. Кабанов у своїх роботах розглядає кризу влади в контексті різноманітних форм зловживання владою в політичних цілях. Автор вводить у науковий обіг такі характеристики чинної влади, як «кримінальне політичне шахрайство», «зловживання владою для досягнення політичних цілей». Названі явища В.А. Кабанов розглядає на прикладах конкретних різновидів злочинів, поширених серед політичної владної еліти. Один з основних висновків автора полягає в тому, що сучасна політична влада організована таким чином, що здійснює свою діяльність усупереч інтересам громади, проте з метою задоволення інтересів окремих соціальних груп. Влада прагне до самозбереження, відтворює себе за допомогою кримінальних форм політичної поведінки [10, с. 168–169]. Грунтуючись на дослідженнях П.А. Кабанова, можна зробити висновок, що нелегітимність влади зумовлюється нелегітимністю методів, за допомогою яких ця влада намагається зберегти себе та свій вплив у суспільстві.

Деінституціоналізацію, характерну для періоду «транзиції» суспільства, українські соціологи Н.В. Паніна та Є.І. Головаха визначили як «процес руйнування інституціональних утворень, зміну соціальних правил і явно виражене (або приховане, латентне) неприйняття інституціональних вимог до соціальної поведінки» [11]. Пов'я-

зуючи процеси радикальних соціальних змін (у тому числі й пострадянську трансформацію суспільства) із процесами деінституціоналізації та становлення нових соціальних інститутів, Н.В. Паніна та Є.І. Головаха підкреслюють, що «руйнування інституціональних основ соціального життя в будь-якому із цих секторів є передумовою виникнення соціальної кризи, що загрожує існуванню цього суспільства, зокрема його здатності забезпечувати життєво важливі соціальні потреби. Важко назвати хоча б один соціальний інститут, який би повністю або частково не зруйнувався в результаті пострадянських перетворень. У такій ситуації неминуче виникає загроза повної дестабілізації соціального життя, тотальної дезінтеграції й соціального хаосу, оскільки інституціональні основи правопорядку були зруйновані фактично шент» [12].

Особливо тривожним треба визнати криміналізацію органів, що відповідають за забезпечення правопорядку в країні. Правопорядок є найважливішим соціальним інститутом, характеризує впорядкований правом стан суспільного життя та зазвичай пов'язується з такими його властивостями, як урегульованість, організованість, стабільність, безпека тощо. Правопорядок у всіх країнах забезпечується примусовою силою держави через створення особливих інститутів, зокрема правоохоронних органів (прокуратури, міліції, служби безпеки тощо), а також системи правосуддя [13].

Стабільності правопорядку сприяють інші державні та громадські інститути, а також норми моралі. Діяльність з охорони правопорядку в цивілізованому суспільстві визнається суспільством необхідною, важливою, престижною, почесною. У забезпеченні правопорядку зайняті сотні тисяч людей, які за своїми моральними, освітніми, професійними якостями в ідеалі повинні відповідати уявленню

про високоморальну особистість. На жаль, у нашій країні становище у сфері забезпечення правопорядку виглядає дещо інакше.

На сьогодні склалася парадоксальна ситуація: сталася фактична деінституціоналізація органів правопорядку й судової системи, зумовлена масштабною корупцією та «кришуванням» кримінальних структур, яка у свою чергу сприяла криміналізації суспільства й розширеному відтворенню злочинності. Відомо, що зростання злочинності послужило причиною збільшення матеріальних і кадрових ресурсів інститутів забезпечення правопорядку, проте це ніяким чином не позначилося на стані захищеності суспільства від злочинних проявів. Зміна кількісних параметрів судових і правоохоронних органів не сприяє зниженню рівня криміналізації суспільства. Високий рівень корупції й втягнення суддів і співробітників правоохоронних органів у криміналізовану економіку, пряма або непряма підтримка неправових, у тому числі кримінальних, практик не тільки суттєво знижують авторитет та ефективність інститутів правопорядку, а й фактично сприяють руйнуванню інституціональних основ держави.

Професор А.І. Долгова характеризує ситуацію в Росії таким чином: «Частішали процеси криміналізації державного, зокрема правоохоронного, апарату, системи правосуддя. Це відбувалося в умовах постійних реорганізацій, невпевненості співробітників у своєму майбутньому, високої плинності кадрів, низького й нерегулярно виплачуваного утримання, необхідності для багатьох пошуку додаткових заробітків, цілеспрямованого впровадження своїх ставлеників лідерами злочинних формувань» [14, с. 402].

Поступова деінституціоналізація влади та втрата державними інститутами довіри своїх громадян зумовлена проникненням криміналітету в бізнес, а також проникненням кримінального бізнесу у владу.

Академік А.П. Закалюк акцентував увагу на тому, що в Україні не відбулося головного, а саме відділення бізнесу від влад: «Бізнес, власність залишилися переважно залежними від режиму влади, окремих посадових осіб, впливовість яких зростала пропорційно підвищенню їх становища в державно-бюрократичній ієрархії. Ознаки цієї «системи» такі: високий рівень корупції, нерідко легалізованої, сплетіння комерційних інтересів владних і бізнес-структур. Інтегрованим наслідком цього процесу стало гальмування становлення цивілізованих ринкових відносин і підвищення добробуту населення. <...> Симбіоз влади й надвеликого капіталу в Україні став головною перешкодою на шляху нормальної приватизації, переходу до ринкових відносин, головною причиною різкого зубожіння держави й населення» [15, с. 123].

Б.В. Волженкін і В.В. Колесников пишуть про те ж: «Влада конвертується у власність, а власність – у владу. Оскільки легітимність походження багатьох капіталів є дуже низькою, а часто за ними стоїть і кримінал, то процеси названої конвертації в певній частині означають інфільтрацію злочинності у владу, її структури, у політичний істеблшмент, а також відмивання кримінальних капіталів і надання їм статусу законних. Сукупність таких дисфункціональних процесів у політичній системі й економіці призводить до обмежень демократії та свободи, викликає появу сильного кримінального та криміногенного фону: спочатку виникає якийсь хаотичний броунівський рух, який поступово набуває більшої впорядкованості й нарешті перетворюється з вихрового потоку на смерч, що змітає на своєму шляху будь-які форми правових відносин у політичній та економічній сферах» [16].

Аналогічна ситуація спостерігається й у більшості інших країн колишнього СРСР. Аналізуючи ситуацію в Росії наприкінці 90-х рр., Р.В. Ривкіна

пише: «Держава як господарюючий суб'єкт значно послабила державу як політичний інститут». Простіше кажучи, якщо державні чиновники входять до складу кримінального бізнесу, беруть хабарі та працюють «на себе», то держава не може виконувати свою управлінську функцію, не може розраховувати на те, що її рішення будуть виконуватися. Зрощування бізнесу й політики говорить про те, що держава як апарат влади й управління, спрямований проти злочинності, себе елімінує. На його місці виникає новий тип влади й управління – кримінальна держава. У свою чергу ці дисфункції держави деформували соціальну структуру суспільства, надали їй криміногенного характеру» [17].

Гостро щодо цієї проблеми висловився О.М. Литвак, який у передмові до своєї книги «Державний вплив на злочинність» пише: «У пропонованій монографії розглядаються ознаки держави-злочинця, які з'являються внаслідок переродження державної влади у свою протилежність. <...> Криміналізованою держава стає в процесі подальшого переродження авторитарного режиму, перетворення його на знаряддя необмеженої влади диктатора-ката...» [18].

Саме розкладання етатистських систем і структур середини ХХ ст., на думку К.Л. Майданик, посилило процеси криміналізації (корупції) у світовому масштабі, а в деяких регіонах надало їм зумовлюючий і навіть системоутворюючий характер [19, с. 351]. П.Л. Скобликов, який вивчав майнові спори й участь у них криміналітету в ролі «арбітрів», констатує, що «кризовий стан суспільства й держави «перехідного типу» викликано «переливом» влади, фінансів, матеріальних ресурсів, а також кадрового потенціалу з легального сектора в нелегальний (напівлегальний) із явним кримінальним відтінком. Тиск державної машини різко послабився. Однак він багаторазово компенсований гнітом організованих і неорганізованих

кримінальників, які діють разом із корумпованою частиною чиновництва та правоохоронних структур. Законослухняне населення зазнає небаченої раніше експансії з боку злочинного світу. Перемагає влада сили, кулака, норми права безсоромно зневажаються» [20, с. 30–31].

Про криміналізацію сфери управління підприємницькою діяльністю пише Н.В. Кочубей: «На рівні підприємства, особливо державного, нехай навіть і такого, що перебуває в стадії роздержавлення, нормативно-правова плутанина призводить до криміналізації діяльності керівників, використання ними службового становища не в інтересах колективу, а у своїх власних [21, с. 148].

Зміна соціально-економічних відносин супроводжувалася активним втручанням кримінальних структур у політичний процес та їх еволюцію у впливову політичну систему [22]. Більшість «нових багатіїв» є агентами не просто криміналу, а криміналізованого хаосу, оскільки їхні капітали мають кримінальне походження, сфера криміналізованого хаосу збільшується за відомою формулою «потрібно ділитися», що обґрунтовує підкуп чиновників, міліції, суддів, а це у свою чергу веде до краху систем управління [23].

Реальний рівень злочинності серед керівників усіх рівнів влади й управління невідомий, проте на підставі зіставлення різних соціологічних і кримінологічних досліджень можна зробити висновок, що кримінальність влади стала її властивістю, а в багатьох випадках і функціональною ознакою. Український дослідник О.Б. Кузьменко відзначає, що, паразитуючи на органах державної влади, зокрема на правоохоронних і судових органах, злочинні кола поступово паралізують їхню діяльність. У своїх діях кримінальні структури використовують останні досягнення науки й техніки, зокрема правової й економічної, комп'ютерні системи

та новітні інформаційні технології у сфері кредитно-фінансових відносин, господарського управління, економіко-математичне моделювання та прогнозування. Відбувається процес інтелектуалізації організованої злочинності [24].

На специфіку влади в дедалі більшому обсязі починає впливати той фактор, що вона починає функціонувати як особливий випадок детермінування злочинністю соціальної системи. Не без підстав стверджується, що організована злочинність у її найбільш широкому значенні еволюціонувала від істотного кримінологічного чинника, який посилює соціальну напруженість у суспільстві, до відносно самостійної соціально-політичної системи, яка намагається диктувати напрями державної політики [25].

Відомий російський історик А.І. Фурсов таким чином розглядає перспективи розвитку держави в умовах криміналізації суспільства: «Національна держава ржавіє. Про це вже й не сперечаються. Сперечаються про те, що саме прийде на зміну нації-державі. Одні вважають – світовий уряд, інші – цивілізації, треті – регіон-держави. Нація-держава дійсно зникає, проте держава ще є досить сильною й не дозволяє нікому зайняти її місце. Вона залишається, проте втрачає свою національну форму. На зміну нації-державі гряде корпорація-держава. Ідеться не про перетворення корпорації на державу й не про корпоративну державу на зразок Італії 1920–1930 рр. або Німеччини 1933–1945 рр. Мова йде про принципово новий та, імовірно, жахливий феномен, який може здатися сучасникам не менш страшним, ніж «нові монархії» XV ст. жителям пізньосередньовічного соціуму. Корпорація-держава – це не завтрашній день, а вже сьогоднішній. Вона вже тут, ми просто не бачимо її за тріснути панциром нації-держави, який вона використовує» [26].

У зв'язку із цим особливий інтерес викликають здійснені Л.В. Гевелін-

гом системні дослідження найбільш небезпечних форм організації влади: клептократії («влада злодіїв»), лутократії («влада грабіжників») і плутократії («влада багатства») [27]. Згідно з його визначенням клептократія – це форма організації влади, що базується на корупції, та адекватна їй соціально-політична група, члени якої, допускаючи серйозні порушення суспільних норм, використовують свої владні (зазвичай державно-політичні) повноваження для швидкого самозбагачення та зміцнення ключових позицій у суспільстві. Системний аналіз клептократії передбачає вивчення «споріднених» категорій, насамперед лутократії, що представляє собою конгломеративну групу лідерів кримінального соціуму, яка спирається у своєму функціонуванні й розвитку на негативну економіку та потенційно орієнтується на створення відповідної форми організації влади. У деяких країнах клептократія й лутократія діють у взаємозв'язку й еволюціонують у плутократію. «Ідеальна» плутократія, виступаючи референтною групою як для клептократів, так і для лутократів, втілює соціальний результат індивідуального або вузькокорпоративного збагачення, а також інституціоналізований синтез політичної влади й багатства [28].

Як справедливо зазначає В.Г. Федотова, клани, квазіродоплемінні структури, «сім'ї» роблять вирішальним чинником суспільного життя особисті зв'язки, особисту лояльність: «Найкращі демократичні політики вимагають від однодумців любові й безумовної відданості, а не служіння вітчизні. Хабар і підкуп руйнують ці патріархальні стосунки, проте тільки для того, щоб відтворити їх в іншому клані. Архаїчні начала живлять криміналізацію. У групах з архаїчним зв'язком демонстрація лояльності межує з кримінальністю, відносини характеризуються залежністю, «пов'язаністю» [29].

Важливим моментом в оцінці криміналізації влади є рівень морально-

сті осіб, які її представляють, і законів, що приймаються цією владою. Вище ми відзначали, що суспільство схильне оцінювати злочинність не тільки як протиправну, заборонену діяльність, а насамперед як явище, що суперечить ідеалам справедливості, критеріям моралі й моральності. Аморальні закони спричиняють аморальну поведінку. В.В. Лунєєв констатує наявність прямої кореляційної залежності між рівнем злочинності та станом морально-правових засад політичної й особливо правлячої еліти суспільства. Вона відображає загальну причинну базу корелюючих явищ, зв'язок їх кримінальних станів і стійку взаємозумовленість. Кримінологічна ситуація в країні впливає на рівні кримінальності елітних кіл, а протиправна й інша девіантна поведінка останніх є серйозним криміногенним фактором у структурі причин злочинної поведінки громадян. Тому є підстави вважати, що чим вище рівень злочинності в суспільстві, тим вище рівень кримінальності елітних груп; і навпаки, чим вище кримінальність еліти, тим вище рівень злочинності серед усього населення тієї чи іншої країни [30].

Усі названі вище властивості корпорації-держави ми з легкістю виявимо в практиці діяльності держави як основного інституту та її органів. Держава-клан, або держава-корпорація, названа терміном «влада», має ту очевидну перевагу, що полягає в можливості на свій розсуд проявити себе «благодійником» стосовно тієї чи іншої соціальної групи, того чи іншого регіону, тієї чи іншої галузі, підприємства, фінансової установи. Підвищення зарплат і пенсій, виплати певним категоріям населення винагород або заборгованостей – усе це стає частиною політики держави-корпорації. Люди, які взяли на себе відповідальність за функціонування такого політичного режиму, докладають законних і незаконних зусиль для самозбереження й відтворення свого багатства та статусу

су. Населення, що потрапляє за своїм власним бажанням у результаті демократичних виборів у залежність від держави-клану, буде всіляко підтримувати своїх висуванців у цій глобальній політико-економічній грі, до якої воно не має ніякого відношення. Україна переживає не просто реформи, а жорстоку конкуренцію економічних кланів на межі взаємного знищення в боротьбі за економічне панування й політичну владу. Очевидно, що найбільш сприятливими умовами для заволодіння важелями економічного й політичного впливу є ситуація розбалансованості соціальних інститутів. Звідси – постійні (планові й дострокові) вибори на всіх рівнях, нескінченні кадрові перестановки, зміни керівників уряду, міністерств і відомств, необґрунтовані реорганізації та перетворення установ тощо.

На підставі викладеного можна зробити загальний висновок, що протидія штучній деінституціоналізації державної влади є першочерговим завданням на шляху стабілізації суспільних відносин і головним напрямом у запобіганні криміналізації суспільства.

Ключові слова: влада, криміналізація, деінституціоналізація, кримінальна економіка, протидія злочинності.

У статті розглядаються питання криміналізації суспільства, руйнування інституціональних основ функціонування органів державної влади й управління. Аналізуються механізми впливу кримінальних економічних процесів на діяльність правоохоронних органів та органів державної влади. Робиться висновок, що найбільш сприятливою умовою для неправомірного заволодіння важелями економічного й політичного впливу є ситуація розбалансованості соціальних інститутів. Протидія штучній деінституціоналізації державної влади є головним напрямом у запобіганні криміналізації суспільства.

В статье рассматриваются вопросы криминализации общества, разрушения институциональных основ функционирования органов государственной власти и управления. Анализируются механизмы влияния криминальных экономических процессов на деятельность правоохранительных органов и органов государственной власти. Делается вывод, что наиболее благоприятным условием для неправомерного завладения рычагами экономического и политического влияния является ситуация разбалансированности социальных институтов. Противодействие искусственной деинституционализации государственной власти является главным направлением в предупреждении криминализации общества.

This article discusses the criminalization of society, destruction of the institutional foundations of the functioning of organs of state power and administration. The mechanisms of influence of criminal and economic processes in the activity of law enforcement bodies and public authorities are analyzed. It is concluded that the most favorable conditions for the misappropriation of the levers of economic and political power imbalance is the situation of social institutions. Countering artificial deinstitutionalization of state power is the main focus in the prevention of criminalization of society.

Література

1. Шелли Дж.Ф. Краткое введение в криминологию / Дж.Ф. Шелли // Криминология / под ред. Дж.Ф. Шелли. – пер. с англ. – СПб. : Питер, 2003. – С. 43–44.
2. Криминология : [учебник для юридических вузов] / под ред. А.И. Долговой. – М. : Изд. группа «Инфра», 1997. – 784 с.
3. Капелюшников Р.И. «Где начало того конца?..» (к вопросу об окончании переходного периода в России) / Р.И. Капелюшников // Вопросы экономики. – 2001. – № 1. – С. 138–156.

4. Федотова В.Г. Криминализиция Рос-сии. Автохотомный капитализм как реакция на правый радикализм / В.Г. Федотова // Свободная мысль. Теоретический и политический журнал. – 2000. – № 2(1492). – С. 34–51.

5. Шакун В.І. Влада і злочинність / В.І. Шакун. – К. : Пам'ять століть, 1997. – 226 с.

6. Кучма Л.Д. Унасесть шансов становить мафионизацию украинского общества / Л.Д. Кучма // Голос Украины. – 1994. – № 151(901). – С. 2.

7. Соціально-кримінологічна характеристика «п'ятої влади» // Науково-аналітичний бюлетень Міжвідом. науково-дослід. центру при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президенті України. – 1998. – № 2. – С. 60–73.

8. Стенограмма выступления Президента Украины В.А. Ющенко на VII съезде судей Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.president.gov.ua/ru/news/1599.html>.

9. Турсункулов А.Б. Национально-культурная легитимация и легализация институтов российской государственной власти : автор. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 23.00.02 «Политические институты; этнополитическая конфликтология; национальные и политические процессы и технологии (юридические науки)» / А.Б. Турсункулов ; Ростовский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации. – Ростов-на-Дону, 2006. – 27 с.

10. Кабанов П.А. Политическая преступность: понятие, виды, причины, личность политического преступника, меры противодействия (криминологическое исследование) / П.А. Кабанов. – Казань : ЗАО «Новое знание», 2006. – 400 с.

11. Головаха Е.И. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе / Е.И. Головаха, Н.В. Панина // Социальная динамика постсоветского общества: Украина в сравнительной перспективе : материалы междунар. конф. (г. Киев 27–30 сентября 2001 г.) / Ин-т социологии НАН Украины. – 2001. – № 4. – С. 5–22.

12. Головаха Е.И. Постсоветская деинституционализация и становление новых социальных институтов в украинском обществе / Е.И. Головаха, Н.В. Панина // Социальная динамика постсоветского общества: Украина в сравнительной пер-

спективе : материалы междунар. конф. (г. Киев 27–30 сентября 2001 г.) / Ин-т социологии НАН Украины. – 2001. – № 4. – С. 5–22.

13. Крижановський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура / А.Ф. Крижанівський. – О. : Фенікс, 2009. – 504 с.

14. Долгова А.И. Преступность, ее организованность и криминальное общество / А.И. Долгова. – М. : Российская криминологическая ассоциация, 2003. – 572 с.

15. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : в 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. – 712 с.

16. Волженкин Б.В. Экономическая преступность и политическая коррупция / Б.В. Волженкин, В.В. Колесников // Политический режим и преступность / под ред. В.Н. Бурлакова, Ю.Н. Волкова, В.П. Сальникова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – С. 260–294.

17. Рывкина Р.В. Социальные корни криминализации российского общества / Р.В. Рывкина // Социологические исследования. – 1997. – № 4. – С. 73–81.

18. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження / О.М. Литвак. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – С. 37–39.

19. Майданик К.Л. От уголовной статьи к глобальной проблеме / К.Л. Майданик // Междунар. евразийский ин-т эконом. и полит. исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iicas.org/articles/library/libr_rus_15_4_00_1te.htm.

20. Скобликов П.Л. Имущественные споры и криминал в современной России / П.Л. Скобликов. – М. : Дело, 2001. – 344 с.

21. Кочубей Н.В. Самоорганизация предпринимательства и криминала в социально-экономических системах / Н.В. Кочубей. // Практична філософія. – 2003. – № 1. – С. 146–152.

22. Макиенко А.В. Криминалитет и власть в стране / А.В. Макиенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rustrana.ru/article.php?nid=1289>.

23. Холмогоров Е.С. Хаос и криминал против цивилизации / Е.С. Холмогоров // Спецназ России. – 2001. – № 6(57). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/global/challenge/chaos/?version=forprint>.

24. Кузьменко О.Б. Политологический и криминологический анализ коррупции, теневой экономики и организованной преступности в постсоветской Украине / О.Б. Кузьменко // *Право Украины*. – 1998. – № 6. – С. 103–105.
25. Макиенко А.В. Криминалитет и власть в стране / А.В. Макиенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rustrana.ru/article.php?nid=1289>.
26. Фурсов А.И. Государство, оно же корпорация / А.И. Фурсов // *Эксперт Украина*. – 2006. – № 7(58). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.expert.ua/articles/8/0/1586>.
27. Гевелинг Л.В. Клептократия: Социально-политическое измерение коррупции и негативной экономики. Борьба африканского государства с деструктивными формами организации власти / Л.В. Гевелинг. – М. : Гуманитарий, 2001. – 590 с.
28. Гевелинг Л.В. Деструктивные формы организации власти (клептократия, лутократия, плутократия в политической жизни африканской страны) : [курс лекций] / Л.В. Гевелинг. – М. : Институт стран Азии и Африки МГУ, 2004. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iaas.msu.ru/pubon_r.html.
29. Федотова В.Г. Криминализация России. Автохтонный капитализм как реакция на правый радикализм / В.Г. Федотова // *Свободная мысль. Теоретический и политический журнал*. – 2000. – № 2(1492). – С. 34–51.
30. Лунеев В.В. Криминогенная обстановка в России и формирование новой политической элиты / В.В. Лунеев // *Социологические исследования*. – 1994. – № 8–9. – С. 89–101.